

Posudek oponentky disertační práce

Studentka: **Mgr. Pavlína Valouchová**
Název fakulty: **Filozofická fakulta UPOL**
Název katedry: **Katedra sociologie a andragogiky.**

Název práce: **Krásný holky Neformální sociální kontrola žen prostřednictvím vzhledu**

Oponentka: **Doc. PhDr. Martina Urbanová, Ph.D.**
Pracoviště : **Právnická fakulta MU**

I.

Aktuálnost zpracovaného tématu

Více než stostránková práce se orientuje na problematiku neformální sociální kontroly, která je poměrně hojně zpracována zejména v zahraničních ale i českých odborných pramenech konce 20. století. Novum tématu je za využití interpretativního paradigmatu ve spojení s kvalitativním výzkumem odhalit, jak neformální kontrolu vzhledu vnímají samotné ženy. Práce se zajímavým názvem „Krásný holky“ by ovšem mohla mít i podnázev formální kontrola vzhledu, neboť i ta je mnohdy zejména zaměstnavatelem vyžadována. Název krásný holky má být, jak si čtenář musí sám domyslet, vlastně krásné mladé ženy. (viz s. 63)

II.

Struktura práce – zvolené metody zpracování

V souladu s funkcí oponentského posudku se zaměřím zejména na ty části, které mohou vyvolat určitou polemiku a mohou být i přínosné pro další vědeckou práci doktorandky. Autorka po Úvodu vymezuje teoretický rámec práce. Opírá se o pojmy sociální kontrola (doporučuji využít místo Urbanová 1998, Urbanová 2006 Systémy sociální kontroly a právo). Na sociální kontrolu je pak nahlíženo v rámci strukturálního paradigmatu. Do popředí autorka správně uvádí sociální normy. Bohužel postrádám připomenutí rozdílů mezi normami právními a ostatními sociálními normami a dále jako inspirativní se může jevit i pojetí

normality (statistické, dle ideální normy, funkcionální . . .), neboť právě touha „být normální“ vede k přijímání očekávání spojené s rolí ženy jako té, která se stará o svůj vzhled.

Mgr. Valouchová dále rozvíjí téma formální a neformální kontrola, ke kterému přiřazuje problematiku sankcí. Sankce se jeví jako stěžejní pro téma kontroly. Je škoda, že autorka sankcím věnuje necelou jednu stranu. Nejsou to právě obavy se sankcí, které vedou k přijímání „ženské role“? Pozornost je následně věnována sociální kontrole v interpretativním paradigmatu, připomenuta je i teorie konfliktu. Kapitola opomíjí dle mého názoru stěžejní sexuální stratifikaci R. Collinse, která popisuje a vysvětluje postavení ženy v dějinách lidstva - od té, která je směňována, k té, která se sama směňuje, nejprve za místo ve společnosti, poté v období ekonomické hojnosti pak za samotnou sexualitu. V části 1.2 je popisována problematika genderu, 1.3 formální a neformální kontrola žen.

Na s. 37 použila autorka přehlednou tabulku dle Schur (1984) popisující hlavní kategorie norem a typické přestupky a deviantní nálepky. Zejména v této části postrádám vlastní vyjádření autorky, vždyť řada norem již neplatí. (Manželství, mateřství atd.) Srovnajte se sociální strukturou ČR a EU, s dnešními single, počtem lidí bez dětí a manželství apod. Vždyť nálepka stará panna se přece již nepoužívá.

Autorka v teoretické části prokazuje schopnost pracovat s odbornou literaturou, ale nijak ji nehodnotí, jen přebírá, což vidím jako nedostatek této práce. Osobně jako dlouholetá vyučující rétoriky nesouhlasím s názorem pana Špačka k státní večeři, zde na s. 45 „Ale u stolu musí zdobit“. To dělají hostesky, uvaděčky, moderátorky, ale ne ministryně! Autorka bohužel zde usuzuje na základě několika titulů a opomíjí současnou managérskou literaturu (pro manažerky a manažery, kde by se rady typu (s. 45 předposlední odstavec) nenašly. (A nejsou to právě tyto rady (závěry, výzkumy), které ženy neustále utvrzují v tom, jaké mají být?) (Doporučuji vzpomenout si na paní Danu Drábkovou předsedkyni Státního ústavu pro jadernou bezpečnost, Angelu Merkelovou atd.)

Domnívám se, že autorka dostatečně nepředstavila postmoderní současnou společnost a změny ve vnímání genderových rolí (např. dle Lipovetského). Tomu odpovídá i rozpor na s. 50, kdy autorka připomíná důležitost vzhledu při výběru partnera (často ze starší literatury z let 1976, 1988, 1969), což je v rozporu se studií Katrňák, Fučík (zde s. 51). Tento rozpor nelze vysvětlit sice odkazem opět na Katrňáka, Fučíka „že může být ovlivněno tím, že explicitní orientace na fyzickou atraktivitu není společensky přijatelná“ (s. 51), ale tvrzení je stále bez důkazu. Text nepřipomíná ani kulturní rozdíly, rozdíly v jednotlivých zemích apod. Úplně stačí prohlédnout si ženy na ulicích v řadě zakládajících členských zemích EU – žádné trápení s ultraminisukněmi a jehlovými podpadky, umělými nehty, péče o něž pak zabere ve

speciálních salónech krásy řadu hodin. Oblečení je zde velmi praktické, často kalhoty, pohodlná obuv. Pak stačí zavítat do Moskvy a uvidíte pravé Barbie. České a slovenské ženy mají jistě stále blíže k Moskvě než Amsterdamu.

Práce neobsahuje nejnovější trendy v oblasti sociální kontroly a to i neformální spojené s globalizovaným světem, nadnárodními korporacemi a stavem světového hospodářství (Např. U. Beck Moc a protiváha moci v globálním věku. 2007).

Část 2 metodologie

Na s. 60 autorka uvádí „Cílem bylo zahrnout do souboru co nejširší spektrum respondentek, zejména v vztahu k věku, vzdělání, stavu a zaměstnání. Tomu ale neodpovídá přehled na s. 59, kde vzdělání není vůbec uvedeno, věk pouze mezi 21-32, zaměstnání neuvedeno, stav uveden velmi vágně. Kategorie vdaná a v partnerství se mohou překrývat, stejně jako bez partnera, rozvedená (kterou v souboru vůbec nemáte?). Na s. 62 uvádí Mgr. Valouchová termín mladá dospělost bez vymezení. Doporučuji doplnit. Uvádíte, že respondentky znáte (s. 60), proč tedy pouze volba volných rozhovorů bez zkoumání problému v jeho celistvosti. (Jak se chovají, oblékají, slaví, nakupují, „chatují“). Tento celistvý přístup je známý např. v metodologii R. Gírlera (česky např. Okrajové sociální kultury). V práci není zcela patrné porozumění a interpretace chování v návaznosti na konkrétní sociální kontext, ve kterém se odehrává.

Na s. 83-84 je téma vhodně spojeno se sebekontrolou, škoda, že tématu nebyla dostatečná pozornost věnována v teoretické části (již Durkheim, dále uváděný Foucault).

V metodologii kvalitativního výzkumu se vyhýbáte metodologii kvalitativního výzkumu Hendla, jehož knihy lze pokládat dnes za výchozí.

III.

Další připomínky k textu

Jak autorka uvedla v Úvodu (s.8), zvolila si přístup ke zkoumanému na základě interpretativního paradigmatu tj. jak samy dotazované vidí důležitost vzhledu. Je si vědoma „že předpokládané výsledky tvoří jen jeden z kamenů mozaiky“ (s. 8). V souladu s funkcí opONENTSKÉHO POSUDKU se ptám, zda to není málo? Autorka zůstala pouze v roli svědka, nepokusila se o vysvětlení (zasazení tématu do společenského kontextu dnešní společnosti),

ani nevyužila možnost, kterou právě kvalitativní výzkum nabízí a to, vytvořit na konci kvalitativního výzkumu hypotézy, které se dají následně testovat v kvantitativním výzkumu. Nabízí se tedy otázky, čím je ovlivněno vnímání důležitosti krásy. Jak je konstruováno médii? Jak souvisí s věkem, profesí a dalšími identifikačními proměnnými? Otázkou také je, tak toto téma vnímají současní muži. Nejen, jak vnímají „krásné holky“, ale jak vnímají sami sebe tj. „krásní kluky“. Neproměnily se dnes genderové představy typické ještě pro 20. té století do podoby kultury individualismu, kterou tak skvěla popsala Malgorzata Jacyno ve své knize Kultura individualismu (2012)? Jacyno vidí (bez rozdílu pohlaví), jak za strategiemi, jenž jednotlivci volí, se dají vysledovat usilovné snahy o racionalizaci života, jenž mají za cíl z něho vymačkat co nejvíce zdraví, štěstí, mládí, peněz a vysokého sebevědomí. Zaplněné posilovny, popularit pracovních soustředění, na nichž se má „trénovat mysl“ a kursů „programování na úspěch“, workoholismus nebo sklon podřizovat se drastickým dietám.. Individualizace je nyní formou zespolečenštění, tj. kulturním projektem bytí-ve-světě, nyní bez silného důrazu na genderové stereotypy. Stačí se jen podívat kolik v současné době vychází různých knih (případně kolik je nabízených kursů) k tématu, jak uspět v zaměstnání, jak se prosadit, jak úspěšně projít výběrovým řízením atd. tedy „krásný holky a krásní kluci“(sebevědomí, příjemní atd.). Možná se tedy v rodině ještě nemění tak výrazně primární socializace, ale sekundární se mění. Tedy je možné, že v 21. století platí „vzhled jako nástroj neformální kontroly mužů a žen“. ? Vzhled je dnes stále častěji připomínám jako důležitý nástroj neverbální komunikace na jehož základě nás druzí vidí, oceňují, hodnotí apod., kterým něco sdělujeme právě bez rozdílu pohlaví.

Přechodné období pak může tvořit dle Lipovetského „třetí žena“ vypadající tak trochu jako chytrá horákyň, neboť se na jedné straně se emancipuje a na druhé obnovuje představu ženy jako slabého pohlaví.

IV.

Jazyková a grafická úprava

Celková úroveň vyjadřování autorky je velmi dobrá, úprava práce a přehlednost jejího členění je logicky propracované. Rozhovory s respondentkami jsou v textu přehledně odděleny. Práce je velmi čtivá. Doporučuji, ale použít i v tématu 1.1 Sociální kontrola, rozdělení na 1.1.1, 1.1.2 apod., jak autorka postupuje v části 3. Text je srozumitelný téměř dle kréda Rolanda Girtlera, aby knize rozuměli nejen odborníci, ale i ti, o kterých píše.

Závěrečný seznam literatury by mohl být přehlednější díky rozdělení na literaturu knižní, časopiseckou, elektronické zdroje, právní úpravy.

V. Otázky k obhajobě

Na s. 59. uvádí autorka charakteristiky výzkumných partnerek pouze s proměnnými věk, partnerský stav, stav (byl by vhodnější jiný termín vzhledem k ekonomické aktivitě). Proč jste si vybrala pouze tyto identifikace? Nejstarší žena ve Vašem vzorku má 32 let a nejmladší 21? Co ovlivnilo tento, dle mého názoru velmi úzký výběr? Nejsou právě „holky“ někdy náctileté?

Domnívám se dále, že velmi podnětné by bylo zaměřit se na jednotlivé skupiny žen třeba, studentky, managerky, právničky, lékařky apod., poté případná komparace s muži. Nejsem si totiž jista - pouze předpokládám na základě přepisů mluveného slova (vyjadřování, stylistika . . .) že šlo o ženy z velmi podobných skupin. (vzdělání, profese . . .). Tuto domněnku může odhalit rozbor rozhovorů z hlediska lingvistického. Doporučuji upřesnit u obhajoby.

Dnešní doba reprodukuje nejistotu, existencionální úzkost, setkáváme se s neustálou snahou být konkurence schopní, uspět na trhu práce, být dostatečně flexibilní atd. Jakým způsobem reflektuje Vaše práce tyto společenské změny, tj. reflexi současných společenských problémů, zejména socioekonomického charakteru?

VI. Závěr

Autorka ve své disertační prokázala schopnost samostatné tvůrčí práce v daném oboru, práci **doporučuji k obhajobě** v jejímž průběhu bude mít doktorandka možnost se vyjádřit k uvedeným podnětům.

V Brně 13.3.2013

Doc. PhDr. ~~Martina~~ Urbánová, Ph.D.

